

16. UKRAINE. *Ukaz Prezzydenta Ukrayiny vid 6 chervnya 2000 r. № 767. Pro zakhody shchodo zabezpechennya formuvannya y funktsionuvannya ahrarnoho rynku — Decree of the President of Ukraine on August 6, 2000. On the Measures in Relation to Providing of Forming and Functioning of Agrarian Market: No. 767. St. 931. (2000) Kyiv: Official Herald of Ukraine (in Ukrainian).*
17. UKRAINE. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny № 1148 vid 20 lypnya 2000 r. Pro zakhody shchodo vdoskonalennya rehulyuvannya rynku zerna — Resolution of the Government of Ukraine on July 20, 2000. On the Measures in Relation to Perfection of Adjusting of Market of Grain : No. 1148. (2000) Kyiv. Available from: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1148-2000> (in Ukrainian).*

Надійшла до редакції 2 жовтня 2014 р.

УДК 351:316.362

К. Г. Арабаджи

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ, З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН СВІТУ

Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
Генуезька, 22, Одеса, 650009, Україна

Арабаджи Катерина Георгіївна, здобувач кафедри філософських та соціально-політичних наук, e-mail: 349326548@qip.ru

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються сімейні відносини з метою регулювання та розвитку інституту сім'ї. Аналізується зарубіжний досвід, котрий заснований на соціально-демографічних, гендерних фінансово-матеріальних аспектах вирішення питання. З огляду на зазначені напрями регулювання проблематики сім'ї актуальним видається дослідження її виникнення та сучасного стану у світовому масштабі. При актуалізації сімейної проблематики вибудувалися різні моделі сімейної політики держав. Одні дослідники класифікували моделі з точки зору характеру, напрямків і термінів реформ; інші — контролю і підтримки з боку держави. Класичними моделями сімейної політики є: Великобританія (модель невтручання), Франція (пронаталістська модель), Німеччина (протрадиційна модель), Швеція (модель вирівнювання). І на сьогодні

цілі державної політики змінюються з часом в різних країнах. Обговорення змісту цілей ЄС щодо сім'ї дозволяє виділити три ключових аспекти сімейної політики: 1) благополуччя дітей, 2) гендерна рівність, 3) балансування роботи і сімейного життя. Незважаючи на такі загальні аспекти, існують значні міждержавні розбіжності щодо організації цих політик. Нейер Г. виокремлює кілька із них: по-перше, сімейні політики мають різну історичну спадщину. По-друге — це те, що вкладається у зміст сімейної політики. Натомість у вузькому розумінні поняття являє собою сукупність політичних цілей держави щодо розвитку інституту сім'ї.

Ключові слова: сім'я; сімейна політика; державне регулювання сімейної політики; материнство; гендерна рівність; демографічна політика.

Е. Г. Арабаджи

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СЕМЕЙНОЙ ПОЛИТИКИ, С УЧЕТОМ ОПЫТА РАЗВИТЫХ СТРАН МИРА

Одесский региональный институт государственного управления
Национальной академии государственного управления при Президенте
Украины, Генуэзская, 22, Одесса, 650009, Украина

Арабаджи Екатерина Георгиевна, соискатель кафедры философских и социально-политических наук, e-mail: 349326548@qip.ru

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются семейные отношения с целью регулирования и развития института семьи. Анализируется зарубежный опыт, который основан на социально-демографических, гендерных финансово-материальных аспектах решения вопроса. Учитывая указанные направления регулирования проблематики семьи, актуальным представляется исследование ее возникновения и современного состояния в мировом масштабе. При актуализации семейной проблематики выстраивались различные модели семейной политики государств. Одни исследователи классифицировали модели с точки зрения характера, направлений и сроков реформ; другие — контроля и поддержки со стороны государства. Классическими моделями семейной политики являются: Великобритания (модель невмешательства), Франция (пронаталистическая модель), Германия (протрадиционная модель), Швеция (модель выравнивания). И на сегодняшний момент цели государственной политики меняются со временем в разных странах. Обсуждение содержания целей ЕС в отношении семьи позволяет выделить три ключевых

аспекта семейной политики: 1) благополучие детей, 2) гендерное равенство, 3) балансировка работы и семейной жизни. Несмотря на такие общие аспекты, существуют значительные межгосударственные разногласия относительно организации этих политик. Нейер Г. выделяет несколько из них: во-первых, семейные политики имеют разное историческое наследие, во-вторых — это то, что вкладывается в содержание семейной политики. Зато в узком смысле понятие представляет собой совокупность политических целей государства по развитию института семьи.

Ключевые слова: семья; семейная политика; государственное регулирование семейной политики; материнство; гендерное равенство; демографическая политика.

K. G. Arabadgi

CURRENT STATUS OF STATE REGULATION OF FAMILY POLICY, BASED ON THE EXPERIENCE OF DEVELOPED COUNTRIES

Odessa Regional Institute of Public Administration.
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine,
22 Genuevska St., Odessa, 65009, Ukraine

Arabadgi Ekaterina Heorhiivna, Applicant for the Department of philosophical and socio-political sciences, e-mail: 349326548@qip.ru

ABSTRACT

The article presents a study on domestic relations with the purpose of regulation and development of the family institution. The author analyzes foreign experience based on sociodemographic, gender financial and material aspects of the problem. Given these trends of regulation of problems of the family, it seems urgent to study its origin and its current state on the global scale. When actualizing family perspective, various models of family policy are built. Some researchers classify models from the point of view of the nature, direction and terms of reforms; others consider state control and support. The classic models of family policy are Great Britain (non-interference model), France (pro-natalist model), Germany (pro-traditional model), Sweden (smoothing model). At present, the public policy objectives change over time in different countries. Discussion of the EU's objectives in relation to the family suggests three key aspects of family policy: 1) children welfare, 2) gender equality, 3) balancing work and family life. In spite of such general aspects, there are significant differences with respect to intergovernmental organization of these policies. Neyer G. highlights a few of them: first, family policies have

different historical heritage, second, family policies have different content. But in the narrow sense, the concept is a set of political goals of the state for the development of the family institution.

Key words: family; family policy; state regulation of family policy; motherhood; gender equality; demography policy.

Постановка проблеми. Світ швидко змінюється, перед нашою країною постають нові завдання, але незмінним залишається основа будь-якого суспільства — сім'я. Сім'я — один із найдавніших соціальних інститутів, змінюючи свої форми, функціонувала в усіх відомих цивілізаціях та культурах. Життєдіяльність сім'ї тісно пов'язана з соціально-економічною, політичною, культурною реальністю країни. Сім'я, як дзеркало, відображає всі плюси та мінуси політики певної держави. Цілі, а також інструменти сімейної політики змінюються з плином часу і в різних країнах.

Зміни, що відбуваються сьогодні у світі у структурі і складі сім'ї, функціях сім'ї, сімейних ролях, доводять доцільність перегляду існуючого змісту державного впливу на інститут сім'ї та розробки нової моделі взаємовідносин держави та інституту сім'ї. Це обумовлює, зокрема, суспільні та наукові дискурси щодо: стрімкого зниження демографічних показників; збільшення частки громадян похилого віку (передпенсійного і пенсійного) по відношенню до працездатного населення; зменшення рівня шлюбності; збільшення кількості розлучень або окремого проживання; кількості цивільних шлюбів; рівня позашлюбної народжуваності; кількості неповних, а у більшості випадків материнських сімей; «кризових» сімей; зменшення коефіцієнту народжуваності і розміру сім'ї; ролі сім'ї у вихованні дітей; збільшення девіації серед дітей та молоді. Тому проблеми сім'ї визначаються як один з пріоритетних напрямків державної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти зазначеної тематики знайшли відображення у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. Багато вчених досліджували проблеми забезпеченості, добробуту та соціально-економічного становища сімей. Деякі дослідники вказують на труднощі в розробці концепції та вимірювання сімейної політики (К. Шейла і А. Кан [13], Б. Джонатан [9], Т. Бал [5] та інші), інші ак-

туалізують важливість порівняльних практик (М. Далі, С. Клаверо [6], Х. Лонгман, Ф. Петер та ін. [10]). Складністю є те, що така політика зазвичай пов'язана з декількома аспектами життя сім'ї, які регулюють партнерство, батьківство і відображають те, яким чином держава визнає зобов'язання і обов'язки, які випливають з цих відносин.

Мета статті — з'ясувати причини, які діють у державі та регулюють процеси сімейної політики.

Невирішені частини загальної проблеми. Тенденція зростання відповідальності держави за сім'ю знайшла відображення в законодавстві України. В 1999 р. було прийнято Концепцію державної сімейної політики. Згідно з цією Концепцією об'єктом державної сімейної політики є сім'я, визнана державою. Суб'єктами державної сімейної політики є органи влади всіх рівнів, підприємства, організації та установи всіх форм власності, політичні партії, професійні спілки, релігійні конфесії, громадські організації, міжнародні представництва, які визнані і діють в Україні, а також державні та суспільні інститути, функціонування яких безпосередньо впливає на повноцінну матеріальну, культурну і духовну життєдіяльність сім'ї в Україні [2]. Дієвому вирішенню проблем сім'ї сприяють також Закони України: «Про освіту», «Про зайнятість населення», «Про фізичну культуру і спорт», «Про туризм», «Про об'єднання громадян», «Про колективне сільськогосподарське підприємство», «Про селянське (фермерське) господарство», «Про загальний військовий обов'язок і військову службу», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», Основи законодавства України про охорону здоров'я тощо. З метою систематизації правових норм регулювання сімейних відносин Верховна Рада України прийняла Сімейний кодекс України, який набув чинності в січні 2004 р. [3]. Проте державне врегулювання сімейних відносин залишається малодослідженими.

Виклад основного матеріалу. Сімейний кодекс України набув чинності у січні 2004 р. [3]. Серед основних його положень — зміцнення сім'ї як соціального інституту і союзу конкретних осіб, побудова сімейних стосунків на паритетних засадах, на взаємній любові та повазі, взаємодопомозі і підтримці, захист прав матері і батька, забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, захист дитини, яка позбавлена

батьківської опіки, надання їй можливостей для духовного і фізичного розвитку [1]. Сімейний кодекс України регулює сімейні особисті немайнові та майнові відносини між подружжям, між батьками та дітьми, усиновлювачами та усиновленими, між матір'ю та батьком дитини щодо її виховання, розвитку та утримання, сімейні особисті немайнові та майнові відносини між бабою, дідом, прабабою, прадідом та внуками, правнуками, рідними братами та сестрами, мачухою, вітчимою та падчеркою, пасинком, сімейні особисті немайнові та (або) майнові відносини між іншими членами сім'ї, визначеними у ньому. З огляду на зазначені напрямки вітчизняної практики регулювання проблематики сім'ї актуальним видається дослідження її виникнення та сучасного стану у світовому масштабі.

Термінологія сімейної політики варіюється від країни до країни, існує кілька різних термінів, що використовуються в літературі. Нейер Г. коротко визначає кожен із цих способів [11, с. 13–16]: *політика материнства; політика відпустки батьків по догляду за дитиною; догляд за дітьми; допомога на дітей*. Ці визначення трактують термін «сімейна політика» та складають ядро держави загального добробуту. При актуалізації сімейної проблематики вибудовувалися різні моделі сімейної політики держав. Одні дослідники класифікували моделі з точки зору характеру, напрямків і термінів реформ; інші — контролю і підтримки з боку держави. Класичними моделями сімейної політики є: Великобританія (модель невтручання), Франція (пронаталістська модель), Німеччина (протрадиційна модель), Швеція (модель вирівнювання).

Превалюючим підходом був розгляд сімейної політики як пільг і послуг, що надаються урядом для сімей з дітьми [4].

І на сьогодні цілі державної політики змінюються з часом в різних країнах. Обговорення змісту цілей ЄС щодо сім'ї дозволяє виділити три ключових аспекти сімейної політики: 1) благополуччя дітей, 2) гендерна рівність, 3) балансування роботи і сімейного життя. Незважаючи на такі загальні аспекти існують значні міждержавні розбіжності щодо організації цих політик. Нейер Г. виокремлює кілька із них: по-перше, сімейні політики мають різну історичну спадщину. По-друге — це те, що вкладається у зміст сімейної політики. Натомість у вузько-

му розумінні поняття являє собою сукупність політичних цілей держави щодо розвитку інституту сім'ї.

З деякими важливими винятками (наприклад, Франції, чия пронаталістська політика сягає початку ХХ століття), сімейна політика як специфічний набір політик, спрямованих на підтримку соціально бажаної поведінки — відносно народжуваності або гендерного поділу праці та ведення домогосподарства, ще досить молода. Термін «сімейна політика» практично не використовується до середини 1970-х років. Дискусії щодо сімейної політики в перші десятиліття минулого століття носили моральний характер. Вони ґрунтувалися на конфлікті між двома потенційними цілями сімейної політики: покращенням умов життя малозабезпечених сімей та підвищенням моральних норм у суспільстві.

Втручання держави у сімейні справи (щодо того, що являє собою сім'я і які зобов'язання у членів сім'ї щодо один одного) бере свій початок з часів утворення національних держав, коли вони почали конкурувати з церквою, місцевими громадами і традиціями влади з регулювання цієї сфери життя і відносин [12, с. 4]. Процедури шлюбу, умови його розірвання, характеристика сім'ї і сімейних відносин, відмінність між законним і незаконним («природним») походженням сім'ї, гендерна рівність і зобов'язання поколінь, дозвіл (чи заборона) контрацепції і абортів, насильство в сім'ї — всі ці питання стали регулюватися законом.

У порівняльному дослідженні О. Тевеноном вивчаються відмінності між країнами в питанні державної підтримки сімей з використанням останніх даних Організації економічного співробітництва та розвитку, далі ОЕСР [14]. Трьома основними типами підтримки є відпустки по догляду за дитиною, грошова допомога сім'ям і надання послуг дітям. Розглядаються особливості цих інструментів і як вони в сукупності утворюють більш-менш повний пакет політики. Зазначається, що зміни в способі життя сім'ї закликають до «модернізації» політики з підтримки сім'ї. Мова йде про те, що політика має стати більш ефективною в узгодженні різних цілей, що в даний час і спостерігається в оцінках сімейної політики в Європі. Сімейна політика країн різномірна. Тевенон О. зазначає шість основних цілей підтримки сімейної політики

[14, с. 58–60], а саме скорочення бідності і підтримка рівня доходів (це ключовий аспект соціальної політики в англосаксонських країнах, а також у південно-європейських країнах); пряма компенсація на утримання дітей — грошова допомога і/або фіскальні трансферти сім'ям, щоб скоротити розрив у рівні життя між сім'ями з дітьми і сім'ями без дітей; сприяння зайнятості (сімейна політика в останні роки часто прагне поєднувати роботу і сімейне життя, особливо для жінок, для того, щоб підтримувати збільшення частки жінок у складі робочої сили); забезпечення гендерної рівності (політика сприяє рівному розподілу оплати за працю для батьків (матерів і батьків), в тому числі і виплат по догляду за дітьми); підвищення народжуваності (старіння населення та як результат низький рівень народжуваності є проблемою для більшості країн ОЕСР через їх довгострокові наслідки для економічного зростання і стійкого добробуту) [12, с. 6].

У різних країнах світу баланс між цими цілями політики відрізняється.

Політики розглядалися за такими основними категоріями: фінансова допомога сім'ям через пільги, різні види допомоги, гранти тощо; надання послуг, що включає урядові інвестиції в нові підприємства та/або поліпшення послуг сім'ям з метою збільшення охоплення дітей різними формами піклування; визначення політики, спрямованої на зміцнення сімейного життя; законодавче забезпечення захисту жінок і дітей [7, с. 22–23].

Зарубіжна сімейна політика охоплює різні цілі. Бельгія робить акцент на ротації і гнучкому ринку праці. Сімейна політика в Нідерландах і Великобританії слідує принципам надання пріоритету ринку праці і ринку послуг шляхом заохочення динаміки цих ринків. У німецькомовних країнах (Австрія і Німеччина) сімейна політика зосереджується на матерях та сприянні їх влаштуванню на ринку праці.

Що стосується цілей, то показовою (як приклад) можна навести сімейну політику Великобританії. Державу загального добробуту було засновано на моделі Маршалла (моделі концептуалізації соціального громадянства): соціальні права були правами на економічний добробут і безпеку; право на користування соціальними благами і життям цивілізованого суспільства. У концептуалізації громадянства моделі Маршалла

оплачувана праця є центральною ідеєю. Саме через оплачувану роботу люди отримали право на соціальні пільги і допомогу за умови, що людина була готова шукати і прийняти пропозицію оплачуваної праці [8]. Однак демографічні зміни і масова мобілізація жінок на ринку праці актуалізували важливість перегляду гендерних відносин на ринку праці, відтак — сімейної політики та моделі соціальної держави. Перемога на виборах нового лейбористського уряду в 1997 році відзначена переходом від «фамілістичного» (орієнтованого на захист прав жінок) режиму до більш «індивідуалістичного». Це включає в себе сприяння зайнятості для всіх і тим самим надання права на доступ до оплачуваної роботи і здатність займатися власним догосподарством не тільки жінкам, але і чоловікам. У березні 1999 року вони взяли на себе історичне зобов'язання покласти край дитячій бідності за 20 років, що визнавало економічні права дітей. Але для полегшення участі жінок на ринку праці держава повинна була збільшити надання послуг жінкам, щоб збалансувати роботу по домогосподарству та службові обов'язки [8].

На сьогодні сімейна політика багатоаспектна, але один із основних аспектів це соціально-демографічний розвиток суспільства. В цій сфері зміни спостерігалися протягом тривалого часу як основні каталізатори розвитку сімейної політики. Такі зміни спричинили низку аналогічних проблем для більшості розвинених країн, які по-різному на них реагували через відмінності в їх соціально-політичному житті. Це зниження ролі традиційної сім'ї. У багатьох розвинених країнах шлюб з однією людиною на все життя не завжди є бажаним з урахуванням змін у промисловому або постіндустріальному суспільстві. Розлучення і співжиття стає все більш і більш привабливим для людей в якості альтернативи шлюбу. Високі темпи розлучення призвели до зростання кількості неповних сімей, більшість з яких на чолі з матерями. Незважаючи на підвищення доступності робочих місць для жінок, багато з них вважають, що вони не можуть заробити достатньо, щоб підтримувати своїх дітей без допомоги держави. Наслідки для розвитку та перспектив цих жінок і особливо їхніх дітей стали предметом громадського занепокоєння; зміна гендерного поділу праці тісно пов'язана зі структурними змінами, а саме — змінами ролей в сім'ї, особливо ролі жінок. Найбільш істотною зміною, яка

впливає на сімейні ролі, є підвищений рівень економічної активності жінок в промислово розвинених країнах [4, с. 45–52].

Однією із складових сімейної політики виступає діяльність з врегулювання питань усиновлення дітей, зокрема проблеми культурного та етнічного походження усиновлених та тих, хто усиновляє. Вважається, що прийняття в сім'ю дитини подібних етнічного походження та релігії служить повному задоволенню потреб дитини, охороні її благополуччя, підготовці її до життя як члена багатонаціонального суспільства.

Проблема неповних сімей також залишається актуальною для держав світу. Збільшення занепокоєння в 1980-х і на початку 1990-х років обумовлено збільшенням кількості самотніх батьків, матерів-одиначок, збільшенням числа розлучень, що розглядається як центральна проблема суспільства. Все більше число чоловіків живуть окремо від своїх біологічних дітей, відтак — висока частка самотніх матерів залежить від отриманої заробітної плати або аліментів, що сплачуються батьком дитини.

Висновки. Якщо порівняти європейські моделі сімейної політики, можна побачити, що країни, які розглядають свою сімейну політику в рамках політики ринку праці, політики догляду за дитиною і гендерної політики, зберегли народжуваність на досить високому рівні, вище низького рівня. Вони використовують стратегії, спрямовані на зміну ринку праці таким чином, щоб і жінки і чоловіки були здатні реалізувати свою зайнятість та належні доходи, навіть за умови, що вони мають (маленьких) дітей.

Зауважимо, що сімейна політика в кожній окремо взятій країні має свої історично сформовані особливості й кожна модель де в чому унікальна. При цьому моделі сімейної політики деяких країн стали класичним взірцем реалізації того чи іншого підходу до розуміння останньої та полем для освоєння відповідного досвіду іншими країнами. Показовими моделями сімейної політики в Європі можна вважати моделі таких країн, як Франція, Німеччина, Швеція та Велика Британія.

В Україні створена система, яка сприяє реалізації державної сімейної політики, розроблені певні механізми її реалізації. Але на сучасному етапі розвитку української держави виникає необхідність усвідомлення та переосмислення змін соціально-економічного, політичного, демографічного та духовного жит-

тя людей з метою винайдення шляхів для покращання умов функціонування сім'ї, зокрема сім'ї з дітьми. Важливо не втратити позитивного досвіду, напрацьованого десятиліттями, а також — виокремити проблеми сучасної сім'ї та окреслити можливі варіанти їх вирішення. Тому проблеми сім'ї визначаються як один з пріоритетних напрямків державної політики.

Література та джерела

1. Ничипоренко С. В. Молодіжна сімейна політика в Україні / Ничипоренко С. В. — Умань: Видавець «Сочінський», 2011. — 217 с.
2. Постанова Верховної Ради України «Про концепцію державної сімейної політики» від 17 вересня 1999 року № 1063-XIV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1063-14>
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14>
4. A Cross-National Comparison of Family Policy. — Public Policy Research Centre, Hong Kong Institute of Asia-Pacific Studies, The Chinese University of Hong Kong, 2008. — 209 p.
5. Bahle Th. Familienpolitik in Westeuropa. Ursprungr und Wandel im internationalen Vergleich / Thomas Bahle. — Frankfurt a.M.: Campus, 1995. — 76 p.
6. Daly M., Clavero S. Contemporary family policy in Ireland and Europe / Mary Daly and Sara Clavero. — Belfast: School of Sociology and Social Policy, Queen's University, 2006. — 173 p.
7. Family Policy in Council of Europe Member States. Two expert reports commissioned by the Committee of Experts on Social Policy for Families and Children. — Strasbourg Cedex Council of Europe, June 2009. — 102 p.
8. Finch N. Family Policy in the UK. Third report for the project «Welfare Policy and employment in the context of family change» / Naomi Finch. — Heslington York: Social Policy Research Unit, University of York. — 29 p.
9. Jonathan B., Finch N. A comparison of child benefit packages in 22 countries — a summary of the child benefit package of each country. Research Report No 174. Department for Work and Pensions / Bradshaw Jonathan and Naomi Finch. — London, 2002. — 45 p.
10. Lohmann H., Peter F. H., Rostgaard T., Spiess K. Towards a Framework for Assessing Family Policies in the EU / Henning Lohmann, Frauke H. Peter, Tine Rostgaard, Katharina Spiess. — OECD social, employment and migration working papers No. 88. — DIW Berlin and SFI Copenhagen, 2009. — 95 p.
11. Neyer G. Family Policies and Low Fertility in Western Europe. MPIDR Working Paper WP 2003-021 / Gerda Neyer. — Rostock:

- Max Planck Institute for Demographic Research, JULY 2003. — 63 p.
12. Saraceno Ch. Family policies. Concepts, goals and instruments / Chiara Saraceno // Collegio Carlo Alberto. — № 230. — December 2011. — 20 p.
 13. Sheila K., Kahn A. Child care, parental leave, and the under 3s. Policy innovation in Europe / Kamerman Sheila B. and Alfred J. Kahn. — New York: Auburn House, 1991. — 235 p.
 14. Thevenon O. Family Policies in OECD Countries: A Comparative Analysis / Olivier Thevenon // Population and Development Review 37(1) : 57-87 (MA RCH 2011). — P. 57-87.

REFERENCES

1. NYCHYPORENKO, S. V. (2011) *Molodizhna simejna polity'ka v Ukrayini — Youth Family Policy in Ukraine*. Uman: Publisher «Sochins'kyy» (in Ukrainian).
2. UKRAINE. Postanova Verxovnoyi Rady' Ukrayiny'. Pro koncepciyu derzhavnoyi simejnoyi polity'ky' vid 17 veresnya 1999 roku — *Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine on 17 September 1999. On the concept of family policy: No 1063-XIV*. (1999) Kyiv. Available from: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1063-14> [Accessed: Oktober 10th 2014] (in Ukrainian).
3. UKRAINE. Simejny'j kodeks Ukrayiny' vid 10 sichnya 2002 roku — *Family Code of Ukraine on 10 January 2002: No 2947-III*. (2002) Kyiv. Available from: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1063-14> [Accessed: September 11th 2014] (in Ukrainian).
4. COMMISSIONED BY AND SUBMITTED TO CENTRAL POLICY UNIT HONG KONG SAR GOVERNMENT. (2008) *A Cross-National Comparison of Family Policy*. Public Policy Research Centre, Hong Kong Institute of Asia-Pacific Studies, The Chinese University of Hong Kong. February 2008. Available from: http://www.familycouncil.gov.hk/tc_chi/files/research/Cross_National_Comparison_of_Family_Policy.pdf [Accessed: August 13th 2014].
5. BAHLE, THOMAS. (1995) *Familienpolitik in Westeuropa. Ursprunge und Wandel im internationalen Vergleich*. Frankfurt am Main and New York: Campus Verlag.
6. DALY, MARY & CLAVERO, SARA. (2006) *Contemporary family policy in Ireland and Europe*. Available from: <http://www.welfare.ie/en/downloads/cfpreport.pdf> [Accessed: May 12th 2013].
7. FAMILY POLICY IN COUNCIL OF EUROPE MEMBER STATES. (2009) Two expert reports commissioned by the Committee of Experts on Social Policy for Families and Children, Strasbourg Cedex Council of Europe, June 2009.
8. FINCH, NAOMI. (n.d.) *Family Policy in the UK*. Third report for the project. *Welfare Policy and employment in the context of family change*. Heslington, York: Social Policy Research Unit, University of

- York. Available from: <https://www.york.ac.uk/inst/spru/research/nordic/ukpolicy.pdf> [Accessed: May 15th 2013].
9. JONATHAN, B. & FINCH, N. (2002) *A comparison of child benefit packages in 22 countries — a summary of the child benefit package of each country*. Research Report No 174. Department for Work and Pensions, London.
 10. LOHMANN, H., PETER, F. H., ROSTGAARD, T. & SPIESS K. (2009) *Towards a Framework for Assessing Family Policies in the EU*. Report No. 88. OECD social, employment and migration working papers, DIW Berlin and SFI Copenhagen.
 11. NEYER, GERDA (2003) *Family Policies and Low Fertility in Western Europe*. MPIDR Working Paper WP 2003–021. July. 2003. Rostock: Max Planck Institute for Demographic Research.
 12. SARACENO CH. & ALBERTO C. (2011) *Family policies. Concepts, goals and instruments*, 230, December. 2011. Available from: <http://www.carloalberto.org/assets/working-papers/no.230.pdf> [Accessed: January 29th 2013].
 13. SHEILA, K. & KAHN, A. (1991) *Child care, parental leave, and the under 3s. : policy innovation in Europe*. New York: Auburn House.
 14. THEVENON, OLIVIER (2011) *Family Policies in OECD Countries: A Comparative Analysis. Population and Development Review*, 37(1). p. 57–87.

Надійшла до редакції 4 червня 2014 р.

УДК 94(477.74)

Г. І. Гончарук

ПОЛІТИЧНИЙ ЗЕМЛЕТРУС В УКРАЇНІ У 1989 РОЦІ

Одеський національний політехнічний університет,
пр-т Шевченка, 1, Одеса, 65044, Україна

Гончарук Григорій Іванович, д. і. н., проф., завідувач кафедри історії та етнографії України, e-mail: kaf_histori_onpu@ukr.net

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена 25-річчю Народного Руху України за перебудову. Показано протидію ініціаторів створення цієї першої опозиційної громадсько-політичної організації тоталітарному комуністичному режиму в столиці України і на місцях. Очолили рухівський процес передусім київські письменники та вчені Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка. Попри шалений супротив Компартії в актовому залі Київського політехнічного інституту 8–10 вересня